

جایگاه عوامل جغرافیایی در فرایند طرح ریزی‌های عملیاتی جهت دفاع از مقرهای نظامی

حامد نادریان^{*۱}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۳۰

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۱/۳۰

چکیده

جغرافیا و بررسی محیطی منطقه و صحنه نبرد و همچنین بررسی تهدیدات حریم مقرهای نظامی یکی از عوامل حیاتی در اشراف اطلاعاتی به موقعیت منطقه می‌باشد که جزو اولین گام‌ها برای بررسی و طرح ریزی‌های عملیاتی محسوب گردیده و بی‌شک بدون شناخت و بررسی دقیق جغرافیای صحنه، هرگونه طرح ریزی و اقدام نظامی موفقیت آمیز نخواهد بود. این پژوهش در پی بررسی و مطالعه نقش جغرافیا در فرایند طرح ریزی عملیات نظامی بوده و می‌کوشد تا از لابلای مراحل طرح و عملیات نقش محوری عوامل جغرافیایی را بازشناسی و مستقلاً تبیین نماید. سده‌ها و شاید هزاران سال است که عملیات‌های نظامی طرح ریزی و اجرا شده و به عناصر جو و زمین و تاثیر متقابل آنها بر عملیات نظامی توجه گردیده و حال نیاز هست که تحت عنوان نقش جغرافیا در طرح ریزی به آنها پرداخته شود. هدف این تحقیق علاوه بر تبیین اهمیت و لزوم توجه بیشتر به عوامل جغرافیایی در طرح ریزی عملیات، تاکید بر تاثیرپذیری مستقیم راه کارهای عملیاتی خودی و دشمن از جغرافیا است. روش تحقیق مقاله حاضر توصیفی می‌باشد و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای به عوامل جغرافیایی در طرح ریزی‌های اطلاعاتی و نظامی پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر این حقیقت است که فرایند‌های طرح ریزی، اجرای عملیات‌های نظامی، انتخاب راه کارهای عملیاتی دشمن و خودی و ... کاملاً تحت تاثیر عوامل جغرافیایی بوده و جغرافیا نقشی کلیدی در این خصوص ایفا می‌نماید.

کلید واژه‌ها

جغرافیا، طرح ریزی عملیات، برآورد، اطلاعات رزمی، بررسی منطقه عملیات.

طرح‌ریزی عملیات نظامی اعم از آفندی، پدافندی و ... جزو وظایف سازمان‌های نظامی بوده و قبل از اجرای هرگونه عملیات بایستی در خصوص تهیه طرح عملیاتی مربوطه اقدام گردد. فرایند طرح‌ریزی عملیاتی عبارت است از سلسه اقداماتی که برای برنامه ریزی، برآورد، پیش بینی، هماهنگی و نحوه اجرای عملیات دنبال گردیده و پس از بررسی و مطالعه یک سری حقایق مربوط به وضعیت جوی و زمین منطقه عملیات، محدودیت‌ها، موانع، امکانات، نیرو، مقدرات و راهکارهای احتمالی دشمن و خودی؛ نسبت به تهیه بهترین طرح برای اجرای عملیات تصمیم‌گیری می‌گردد. بی تردید انتخاب صحنه عملیات یکی از نیازهای اساسی برای اداره صحنه نبرد با هدف پیروزی بر دشمن و دستیابی به اهداف از پیش تعریف شده در سطوح مختلف عملیات است. (قواره‌های طرح ریزی عملیات، ۱۳۹۴: ۱۶)

همچنین نحوه اجرای عملیات و انتخاب سناریوهای مختلف، چگونگی تاکتیک‌ها و اعمال شیوه‌های نبرد نیز مستقیماً بر موفقیت نبرد تاثیرگذار است. سناریوی صحنه عملیات که در واقع تبیین‌کننده چگونگی و نحوی طرح ریزی عملیات نظامی، پیش‌بینی و تامین تجهیزات و تسلیحات مورد نیاز عملیات، سازماندهی یگان‌ها براساس شرایط محیطی فعلی و شناخت نسبی از آینده و نقاط ضعف و قوت خودی و دشمن است، وابستگی‌های معناداری به جغرافیا و عوامل جغرافیایی دارد.

ضرورت و اهمیت بیان مساله

عوامل و مولفه‌های متعددی در طرح‌ریزی عملیات دخیل هستند که بایستی متناسب با وضعیت‌های مختلف مد نظر قرار گیرند. در تنظیم سناریوهای جنگ موارد جغرافیایی زیر لحاظ می‌گردد:

۱. تحلیل محیط (داخلی، منطقه ای و فرامنطقه ای)
۲. صحنه (جنگ - عملیات)
۳. واکنش کشورها و قدرتهای بزرگ (موافق و مخالف)
۴. زمان اجراء

عدم طراحی و اجرای سناریو صحنه عملیات دریگان های رزم باعث عدم آمادگی رزمی، عدم ارزیابی کارآمدی ساختار و سازمان یگان ها، عدم ارزیابی سامانه های فرماندهی و کنترل و ارتباطات با سایر سامانه ها و ایجاد خسارتهای جبران ناپذیر برای یگان های رزمی در صحنه های نبرد واقعی در زمان وقوع حملات دشمن خواهد شد. سناریو یک سری وضعیت هایی را ترسیم و تجسم می نماید که در نهایت، دستیابی به اهداف منظور شده در دستورالعمل تمرینات تاکتیکی (تمرین صحرایی، رزمایش صحرایی و...) را برای فرمانده امکان پذیر می سازد. سناریو به منظور راهنمایی کنترل نیروهای خودی و دشمن به طوری که تمرین بر مبنای طرح پیش بینی شده اجرا گردد، نوشته می شود. (نوروزی ۱۳۸۵: ۴۱۷) در تهیه کلیه برآوردها و طرح های عملیاتی و دفاعی مواردی از جمله تشریح ماموریت، مشخصات منطقه عملیات اعم از جو و زمین و ...، بررسی گردیده و این عوامل تک به تک نقش و تاثیر مستقیم بر نحوه طرح ریزی و هدایت عملیات های آفندی یا دفاعی دارد. (طرح و عملیات، ۱۳۸۵: ۲۷).

در پیشینه تحقیقات، باعقیده و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی آثار جو بر عملکرد دفاعی نیروهای نظامی، نیکبخت و همکاران (۱۳۹۷) به نقش پدیده های ژئومورفولوژی در برقراری امنیت و دفاع از مرز، هندیانی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی نقش جغرافیا در امنیت ملی پرداخته اند. غلامعلیان (۱۳۸۹) تحت عنوان مشابه "کاربرد جغرافیای نظامی در طرح ریزی های عملیاتی" با رویکردی تاکتیکی اقدام به بررسی عوامل موثر جغرافیایی صرفا در صحنه اجرای عملیات نموده است در حالیکه در تحقیق حاضر با رویکردی دفاعی و امنیتی، کارکردهای جغرافیا در فرایند نظام طرح ریزی عملیات (عملیات های آفندی، پدافندی، امنیتی و اطلاعاتی) به صورت جامع مورد مطالعه و بازشناسی قرار گرفته و با بررسی قواره های عملیاتی و اطلاعاتی مربوط به طرح ریزی، این کارکردها فهرست بندی شده است.

روش تحقیق

روش این تحقیق به لحاظ ماهیت تحلیلی و به لحاظ هدف (نوع تحقیق) بنیادی و مروری بوده و به منظور بازشناسی نقش و جایگاه جغرافیا در طرح ریزی عملیاتی از

شیوه های گردآوری اطلاعات مبتنی بر داده های اسنادی، کتابخانه ای استفاده شده است.

مبانی نظری

۱) طرح ریزی عملیات

فرایند تصمیم گیری نظامی دارای ترتیب و توالی برای انجام کارهاست که مستلزم انجام مجموعه ای از گام ها از زمان ابلاغ تا اجرای ماموریت است. در ابتدای ماموریت، فرمانده برای طرح ریزی با مجهولات زیادی از قبیل جو، زمین، دشمن و وضعیت خودی روبروست عوامل ذیل نقش اساسی در طرح ریزی عملیات دارند:

- ماموریت
- نیروی خودی
- نیروی دشمن
- زمین منطقه عملیات: جنبه های نظامی زمین صحنه عملیات روی حرکات یگان ها تاثیرگذار بوده و برای طرح ریزی عملیات بایستی تمام جوانب این امور بررسی و تحلیلی گردد
- جو منطقه عملیات: شرایط آب و هوایی صحنه عملیات روی کلیه حرکات و فعالیت ها تاثیرگذار است
- عوامل انسانی جغرافیای منطقه عملیات: ویژگی های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمعیت واقع در منطقه عملیات روی نحوه اجرای ماموریت موثر بوده و تحلیل نقش متقابل آنها و عملیات بایستی در فرایند طرح ریزی مد نظر باشد.
- زمان اجرای عملیات: طراحان عملیاتی برای دستیابی به برتری نسبی در سازماندهی، طرح ریزی و تکمیل آمادگی ها از عنصر زمان بهره گرفته و متناسب با آن واحدها را مهیا می کنند (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۷۸-۸۱)

۲) عوامل جغرافیایی موثر بر عملیات نظامی

▪ آب و هوا

آب و هوا، وضعیت جوی در یک منطقه وسیع برای مدت زمان نسبتاً طولانی است و جو به وضعیت هوا در منطقه محدود و معین برای مدت نسبتاً کوتاه می گویند که عوامل جوی عبارتند از

- درجه حرارت یا دما
- رطوبت
- باد

- رعد و برق
- فشار
- مه و ابر
- مختصات روشنایی و وضعیت ماه

سرمای زودرس، رطوبت منطقه، جریان‌های بادهای موسمی و بسیاری دیگر و پیش بینی نکردن در محاسبات نظامی باعث ضربات جبران ناپذیری به طرح‌ریزی عملیات می‌گردد. (صفوی، ۱۳۸۱: ۳۴) این اثرات به قرار ذیل بررسی طرح و مطالعه می‌گردد:

الف- اثر روی حرکات

ب- اثر روی قابلیت دید و تیر

ث- اثر روی نیروها

ت- اثر روی وسایل و تجهیزات

پ- اثر روی آتش‌ها

ج- اثر روی پشتیبانی هوایی. (اطلاعات رزمی، ۱۳۸۳: ۱۸)

▪ مولفه های کالبدی زمین (ژئومورفولوژی و توپوگرافی)

تجربه جنگ های گذشته حاکی از این است که مورفولوژی نقش اساسی در اجرای عملیات های آفندی، پدافندی و تعیین و انتخاب مناطق استقرار، پراکندگی و نقاط آمادی دارد و با توجه به اینکه مهم ترین اهداف دفاعی و امنیتی نیروها را دربرمی گیرد، لازمه رسیدن به این اهداف شناخت ژئومورفولوژی مناطقی است که نیروها باید در آنجا حضور یابند (امیری، ۱۳۹۵: ۱۲۱ به نقل از یمانی، ۱۳۷۷). با توجه به اینکه عوارض زمین هنگام جنگ، گاه به صورت فرصت و گاه به صورت مانع نقش بازی می کنند، در نظر داشتن فاکتور شکل زمین در مطالعات نظامی و مکان‌گزینی مراکز نظامی بسیار مهم است و می توان از آن به نفع نیروهای خودی بهره برد. (فخری، ۱۳۹۱: ۲۷) در عملیات نظامی در مقیاس تاکتیکی، این اشکال زمین هستند که موقعیت ها و مکان های مناسب برای پدافند و مناسب ترین معابر وصولی برای حملات

نظامی را تعیین می کنند. ژئومورفولوژی نظامی در حقیقت تاثیر عوارض و اشکال زمین و لندفرم ها را بر عملیات های نظامی در تمام سطوح مورد توجه قرار می دهد. (مقیمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۲)

▪ هیدرولوژی

خصوصیات مهم نظامی رودخانه ها عرض رودخانه، عمق رودخانه و شدت جریان رودخانه است. طغیان ناگهانی رودخانه می تواند بهترین طرح ها را خنثی نماید. (صفوی، ۱۳۷۹: ۲۷) رودخانه ها از جمله موانع طبیعی هستند که در پدافند نقش بسیار مهمی دارند. قابلیت پدافندی رودخانه ها مربوط به ویژگی های فیزیکی آنها مانند: پهنا، عمق، سرعت جریان آب، دبی رودخانه و طول آنهاست. (آفتاب و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۳) رودخانه ها همیشه یک مانع مستحکم و

مطمئن محسوب نمی شوند. تأثیر رودخانه در عملیات نظامی مربوط به وضع طبیعی، شکل و مسیر آن ها در صحنه عملیات است. در نواحی که رودخانه ها از باران های رگباری بیشتر تغذیه می شوند، فرسایش آن ها به گونه ای است که مسیر جریان در حالت پایداری باقی نمی ماند پس بایستی در تصمیمات نظامی این مورد لحاظ گردد. (عزتی، ۱۳۶۸: ۱۳) یکی از محدودیتهای عملیات های نظامی در ارتباط با شبکه آنها، جنس بستر رودخانه هاست؛ چراکه اگر جنس بستر رودخانه از بافت ریز باشد مانع حرکت نیروها و چرخ ها می شود. (روستایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲۰)

▪ پوشش گیاهی و جانوری

در چشم اندازهای دشت و بیابانی که عملا عاری از پوشش گیاهی هستند، امکان استتار نیروهای مسلح و تأسیسات نظامی اندک است. این نواحی میدان آتش مناسبی برای سلاح هایی فراهم می سازند که گلوله های آن ها خط سیر مستقیم دارد و معمولا در صحرا به حداکثر برد خود می رسند. (اکبری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۹) به حداقل ارتفاعات و دشت، دشت سرمی گویند. نیروهای نامنظم زمانی که از دشت به سوی کوهستان و ارتفاعات در حرکت هستند، آسیب پذیری بیشتری دارند. دلیل آن نیز شیب کم دشت سرها و پوشش گیاهی اندک آن است. تندی شیب، نفوذناپذیر بودن خاک و کمبود پوشش گیاهی نیز امکان هرگونه استتار و اختفا را از نیروها سلب می کند.

افزایش شیب در سربالایی و سرپایینی ها سبب تقلیل حرکت نیروها و کنترل ادوات جنگی می گردد بنابراین ایجاد راه ارتباطی نیز با صرف هزینه زیاد آسان نخواهد بود. (نیکبخت، ۱۳۹۷: ۱۳-۵)

▪ جغرافیای انسانی

مناطق مسکونی و سکونت گاه های موقت و دائم، در دفاع عامل و غیرعامل اهمیت دارند. نزدیکی مراکز حساس و مهم به شهرها و مراکز جمعیتی باعث ارتقای سطح ایمنی آنها از نظر دفاع غیرعامل می شود و در مواقع حمله دشمن نیز به علت نزدیک بودن به مراکز جمعیتی، در مدت زمان کمتری می توان آسیب های احتمالی را برطرف کرد. (آفتاب و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۲)

۳ جنبه های تاکتیکی زمین

به طور کلی منطقه عملیات از نظر تاکتیکی بر حسب پنج عامل مورد بررسی قرار می گیرد:

- معابر وصولی: قسمتی از زمین منطقه عملیات که به یک عارضه حساس یا هدف ختم شده و نیرویی با استعداد معین می تواند در آن مانور نماید. (اطلاعات رزمی، ۱۳۸۳: ۲۸-۲۱) ارزش راه های خشکی، آبی و هوایی در سطوح فرماندهی متفاوت است و دسترسی هایی که برای خودی جذابیت دارد به ندرت با طرح های مانور دشمن سازگاری و تناسب دارد (دانشپور، ۱۳۸۷: ۱۵۷) محورهای مواصلاتی راه های امن و کوتاه در ناحیه عملیاتی است که برتری تحرک را برای نیروهای خودی فراهم می نماید و نیروهای دشمن از چنین برتری محروم می باشند. این چنین راه هایی به فرماندهان نظامی امکان می دهد که در نقاط حساس داخل و یا نزدیک ناحیه عملیاتی، سریعاً دست به تجمع نیرو بزنند. (صفوی، ۱۳۸۱: ۲۸۲)
- دید و تیر: به فاصله ای که بتوان با چشم غیر مسلح یا با بکارگیری تجهیزات متعارف دیده بانی، اهداف و مواضع دشمنان را به وضوح مشاهده و از هم تفکیک کرد، میدان دید و برد موثر و مستقیم تسلیحات در اختیار

به نحوی که مانعی بر سر راه آتش آنها نباشد، میدان تیر می گوئیم. نیروی زمینی در طول هزاران سال برای تصرف یا نابودی مقرهای دیده بانی در برج ها و قلل و ارتفاعات سنگینی را متحمل شدند. اگر موانعی چون ناهمواری های زمین، تراکم رویدنی ها و گیاهان، باران، برف و بوران، مه و گرد و غبار، دود و ... در خط دید نباشد، مرتفع ترین نقطه، بهترین دید را فراهم می آورد. (دانشپور: ۱۳۸۷: ۱۵۸)

- اختفاء و پوشش: قابلیت های زمین منطقه عملیات برای حفاظت از نفرات، تجهیزات و اماکن در مقابل دید و تیر دشمن (رزم انفرادی، ۱۳۸۴: ۸)
- عوارض حساس و کلیدی: محل یا منطقه یا موضعی که تصرف یا کنترل آن، مزیت قابل ملاحظه ای برای هریک از طرفین داشته باشد. نیروهای مسلح در طی عملیات رزمی به برتری های ویژه ای دست می یابند که توانایی نگهداری، کنترل یا تخریب زمین حساس و کلیدی را دارند مانند مراکز فرماندهی، نقاط گلوگاهی جغرافیایی، سدها، فرودگاه ها، بنادر و راه آهن و راه های اصلی (دانشپور: ۱۳۸۷: ۱۵۹)
- موانع: هر عاملی که دسترسی و دستیابی به اهداف را با مشکل، اختلال یا تاخیر مواجه نماید. آب و هوای نامناسب معمولاً عملیات را در هر عرصه ای تحت تاثیر قرار می دهد، اراضی ناهموار و مژرس، معبرهای پروازی را دچار نابسامانی می کند و موانع غیر قابل لمس مانند عدم موفقیت در کسب مجوز پرواز از فراز کشورها، عملیات هوایی را با محدودیت روبرو می نماید. (صفوی: ۱۳۸۱: ۶۲)

۴) نظریات سون تزو

سون تزو در هنر جنگ می گوید: "در مورد تثبیت موقعیت نظامی و واریسی و دیده بانی دشمن، کوه ها را رها کنید و به دره ها تکیه کنید و در آنها اردو بزنید و مستقر شوید. بالای موقعیتی مرتفع دیده بانی کنید و در طرف آفتابی با دشمن روبرو شوید. در پی عبور از آب رودخانه باید دور از آن مستقر شوید

اگر دشمن از آن عبور کرد او را بلافاصله و حین عبور جلوداران مورد حمله قرار ندهید بلکه وقتی نیمی از آن از آب عبور کرد حمله سودمندتر است. اگر قصد درگیری دارید قوای خود را نزدیک آبی که قصد رویارویی با دشمن دارید مستقر نکنید تا با اینکار او را به عبور ترغیب کرده باشید. بالای موقعیتی مرتفع دیده بانی کنید و در پایین رود مستقر نشوید.

در پی عبور از تالاب و مرداب بکوشید که به سرعت از آن ها بگذرید و درنگ نکنید، اگر در تالاب درگیر جنگ شدید باید موقعیت خود را نزدیک علف ها و پشت به درختان قرار دهید."

عوارض و اشکال زمین عبارتند از

- زمین گذر پذیر
- زمین تله و اغفال
- زمین بن بست
- گذرگاه های تنگ و باریک
- بلندی های شیب دار
- زمین فاصله دار و دور از دسترس دشمن - کسانی که بجنگند و با این موارد آشنا باشند قطعاً پیروز می شوند اما کسانی که بجنگند و از اینها بی اطلاع باشند، حتما شکست خواهند خورد (سون تزو، ۱۳۸۹: ۱۱۶-۹۸)

در مبانی نظری این پژوهش به تعریف و توضیح فرایند طرح ریزی عملیاتی پرداخته شده و با اشاره به یکی از کهن ترین نظریات جغرافیای نظامی (سون تزو)، عوامل جغرافیایی موثر بر عملیات نظامی و جنبه های نظامی زمین برشماری گردیده است. این مبانی به خوبی بر نقش و کارکرد جغرافیا در عملیات و فعالیت های نظامی دلالت داشته و در این حوزه و حوزه های مشابه همچون تاثیر عوامل جغرافیایی بر امنیت، دفاع و کارکردهای متناظر با این موضوعات، تحقیقات فراوانی انجام شده لیکن این پژوهش با بررسی و مطالعه میدانی محتواها و اسناد طرح ریزی نظامی و امنیتی، نقش و

کارکردهای جغرافیا را در فرایند طرح‌ریزی عملیات‌های نظامی احصاء، جمع‌آوری و برای استفاده پژوهشگران علوم جغرافیا و علوم نظامی دسته‌بندی نموده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

نقش‌ها و کارکردهای جغرافیا در طرح‌ریزی عملیات به‌قرار ذیل قابل دسته‌بندی و ارزیابی می‌باشد

(۱) تهیه برآورد وضعیت عملیاتی

برآورد عملیاتی عبارت است از بررسی منطقی و منظم کلیه عوامل موثر در اجرای ماموریت به منظور تعیین مناسب‌ترین راه‌کار و منظور از آن، رسیدن به یک پیشنهاد یا تصمیم می‌باشد که باید بهترین طرح مانور را جهت اجرای ماموریت در بر داشته باشد و روشی است که فرماندهان در طول تاریخ به منظور رسیدن به تصمیمات منطقی از آن استفاده کرده‌اند. (آیین‌نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۱۰۲)

برآورد وضعیت عملیاتی از ۵ ماده تشکیل می‌گردد که ماده ۲ تحت عنوان وضعیت و راه‌های کار به‌قرار ذیل به موضوعات جغرافیایی می‌پردازد:

ماده ۲- وضعیت و راه‌های کار: منظور از این ماده عبارت است از تعیین حقایق مربوط به وضعیت که طرح و عملیات در تهیه برآورد عملیاتی به آنها نیاز پیدا می‌کند و این حقایق عبارتند از مشخصات منطقه عملیات، وضعیت دشمن و وضعیت خودی

الف- ملاحظات یا عوامل موثر در راه‌های کار: منظور از این بند، تعیین آن دسته از عوامل موجود در وضعیت می‌باشد که روی اقدامات خودی و دشمن موثر بوده و ممکن است در انتخاب کار تاثیر نمایند.

الف-۱- مشخصات منطقه عملیات: مسئول اطلاعات با تجزیه و تحلیلی جو و زمین که در صورت لزوم، سایر جنبه‌های منطقه عملیات در مورد تهیه برآورد عملیاتی به طرح و عملیات کمک می‌نماید. طرح و عملیات، این مشخصات را روی عملیات خودی و دشمن مورد توجه قرار می‌دهد. این مشخصات عبارتند از جو، زمین و سایر مشخصات اعم از موضوعات اجتماعی سیاسی اقتصادی و ... که بخشی از آنها جغرافیایی است و

روی عملیات خودی و دشمن موثر است (طرح و عملیات، ۱۳۸۵: ۱۴-۷)

تهیه بررسی منطقه عملیات (۲)

بررسی منطقه عملیات، تجزیه و تحلیلی است مشروح و قابل فهم با تاکید بر اطلاعات مربوط به جو و زمین که فرمانده می تواند به استناد آن، تاثیر منطقه عملیات را بر نیروهای خودی و دشمن تعیین کند. (جزوه قواره های طرح ریزی عملیات سپاه، ۱۳۹۴) بررسی منطقه عملیات حاوی اطلاعاتی است که از آنها در برآوردهای فرماندهی، عملیاتی، اطلاعاتی و سایر برآوردها بهره برداری می گردد. در قواره بررسی منطقه عملیات از ۵ ماده، چهار ماده به جغرافیا ارتباط دارد

ماده ۲ - جغرافیای منطقه عملیات:

الف) بلوک بندی منطقه عملیات: تعیین بلوک های منطقه عملیات به منظور تسهیل در انجام بررسی

تبصره: بلوک بندی برای بحث طبیعی مناسب است اما برای سایر مباحث، مشکلاتی را در خصوص جمع بندی، ارائه راهکار و... بوجود می آورد و نیاز است برای هر کدام یک بررسی نوشته شود. (حجم بررسی را زیاد می کند)

ب) جغرافیای طبیعی منطقه عملیات:

ب/۱- آب و هوا و شرایط جوی منطقه عملیات:

شامل خلاصه ای از مشخصات آب و هوای منطقه عملیات در آن فصلی است که عملیات جریان خواهد داشت.

۱) بارش (میزان بارش، شدت بارش، زمان و دوره بارش، نوع بارش،

جهت حرکت بارش، تاثیر بارش بر زمین منطقه عملیات)

(تاثیرات برای هر یک از بندها آورده شود)

۲) درجه حرارت (دما) (درجه گرما و برودت، دامنه گرما و برودت،

میانگین دما، پایداری دما)

۳) باد (سرعت، شدت، مسیر، دوره وزش، نوع بادو باد های

محلی (گرم / سرد)، سمت وزش، و سمت وزش)

۴) رطوبت نسبی (دوره زمانی رطوبت، میانگین رطوبت نسبی به

درصد)

۵) فشار هوا (میزان فشار، میانگین فشار و ماکزیمم و مینیمم فشار)

۶) ابر (میزان ابر، تراکم ابر، نوع ابر، مکان و زمان وجود ابر، باران زا بودن ابر)

۷) رعد و برق، طوفان (زمان و مکان رعد و برق، ، قدرت طوفان، سمت وزش، مدت و دامنه زمانی طوفان، علت بروز طوفان)

۸) گرد و غبار (غلظت گرد و غبار، پایداری گرد و غبار، زمان و مکان ، سطح و ارتفاع گرد و غبار)

۹) دید افقی کمتر از ۲ کیلومتر (موانع دید، ، دامنه محدودیت دید، پایداری محدودیت دید)

۱۰) جدول روشنایی (غروب و طلوع آفتاب، وضعیت ماه، آتاغ، آتاد، آتان، پاتاغ، پاتاد، پاتان)

۱۱) ضریب راحتی انسان (روز، شب)

۱۲) مه (زمان و مکان، غلظت و تراکم، سطح و ارتفاع، پایداری)

ب/۲- جنبه های تشریحی زمین :

در مورد هر یک از مشخصات زمین منطقه عملیات، حقایقی در قالب نقشه و تصاویر به قرار ذیل بیان می گردد

۱) برجستگی ها و فرورفتگی ها (کوه، تپه، شیار، دره، پرتگاه، حفره، رودخانه، دریاچه، چشمه، غار، دهلیز، تنگه،) (امکان حرکت و ...)

۲) روئیدنی ها (میزان، نوع، تنوع، ارتفاع، پراکندگی، تراکم، متمر و غیر متمر بودن، وسعت، زمان رویش و ریزش و زندگی جانوری- حلال - حرام ، پوشش گیاهی شامل: جنگل - مراتع - مزارع و باغات و...)

۳) جنس زمین (خاک، سنگ، رس، رمل، شن، تراکم، وسعت، انعطاف پذیری، قابلیت حرکت و ...)

۴) عوارض مصنوعی (قنات، تونل، راه‌ها، جاده‌ها و خیابان، اماکن، پناهگاه‌ها، روستا و شهر، کانالهای آب و ...، چاه، و ...) (عوارض مصنوعی عبارتند از:

۱/۴- اماکن شامل اماکن سیاسی (استانداری، فرمانداری، بخشداری و ...) دفاتر کنسولگری ها، اماکن مسکونی مسئولین درجه یک منطقه، اماکن اقتصادی (گمرکات، سیلوهای غله، پمپ بنزین ها و انبارهای سوخت، معادن و ...)، اماکن نظامی، انتظامی و امنیتی (مراکز نظامی سپاه، پادگانها، سایت‌های راداری و موشکی، مراکز نیروی انتظامی، زندانهای مرکزی و ...) و اماکن خدماتی و رفاهی: مراکز درمانی مثل بیمارستانها و مراکز درمانی، پایانه های مسافربری، مراکز خدماتی شهر مثل آتش نشانی و ...

۲/۴- تأسیسات شامل تأسیسات مثل میادین و پالایشگاههای نفت و گاز، تأسیسات اتمی، تأسیسات سدها، مراکز صدا و سیما، تأسیسات فرودگاهها، تأسیسات راداری، تصفیه خانه ها، تأسیسات گاز و ...

۳/۴- شبکه ها شامل جاده ها، اتوبانها و بزرگراه ها، خطوط راه آهن، شبکه های اصلی انتقال آب، خطوط انتقال برق، خطوط انتقال گاز، پلها (پ) جغرافیای انسانی منطقه عملیات:

۱) جغرافیای انسانی (ترکیب جمعیت، تعداد، درصد رشد، مهاجرین، ملیت، توزیع جمعیت، تراکم جمعیت، واگرایی و همگرایی، شهری و روستایی، ساکن و کوچنده، و ... افراد معتمد و شاخص)

۲) جغرافیای سیاسی (ساختار سیاسی منطقه، مناسباتهای سیاسی، احزاب و گروههای موافق و مخالف، افراد شاخص و متنفذ، ویژگی دولتمردان و وابستگی آنها، منافع و روابط سیاسی و ...)

۳) جغرافیای امنیتی (مناسبت های امنیتی، گروههای تاثیر گذار، میزان تاثیر در جامعه، وابستگی ها، دامنه نفوذ در جامعه و ...)

۴) جغرافیای فرهنگی اجتماعی (آداب و رسوم، زبان، دین و مذهب، آموزش و پرورش، بهداشت، نژاد، لباس و پوشش، هنجارها و ناهنجاریها و ...)

۵) جغرافیای مذهبی (دین، مذهب، ترکیب، گرایشها، پراکندگی، عوامل موثر، هنجارها و ناهنجاریها و ...)

۶) جغرافیای اقتصادی (صنعت، کشاورزی و دامداری و خدمات شامل: تعداد، ظرفیت،

نیروی کار، محصولات، نوع، گسترش و پراکندگی، اطلاعات فنی و ...)

۷) سایر (علمی، ترابری، فنی، و ...)

ماده ۳- جنبه های نظامی منطقه عملیات:

الف) جنبه های تاکتیکی

تاثیر عوامل جغرافیایی الف) شرایط آب و هوایی ب) برجستگی ها و فرو رفتگی ها ج)

روئیدنی ها د) جنس زمین ه) عوارض مصنوعی تک به تک روی عناصر نظامی ذیل

ذکر می شود

۱) دید و تیر

۲) اختفاء و پوشش

۳) موانع

۴) عوارض حساس

۵) معابر وصولی

ب) جنبه های پشتیبانی خدمات رزمی

موضوعات و حقایق مطروحه در این قسمت مربوط به منطقه عملیات بوده و تاثیر

شرایط عمومی منطقه از حیث موضوعات ذیل بر روی نحوه پشتیبانی از عملیات خودی

یا موانع احتمالی در این خصوص بررسی می گردد.

۱) پرسنل

۲) لجستیک

۳) امور غیر نظامیان (اطلاعات رزمی، ۱۳۸۳: ۵۳-۳۵)

ماده ۴ - تاثیر جغرافیای منطقه بر راه کار دشمن در: (موارد در بند بعدی ذکر شده

است)

ماده ۵ - تاثیر جغرافیای منطقه بر راه کار خودی در:

۱) عملیات آفندی

۲) پدافند

۳) عقب نشینی

۴) تقویت

۵) آتش

۶) عملیات چریکی و ویژه

۷) عملیات هوایی

۸) عملیات هجومی بالگردها و پرنده‌های بدون سرنشین

۹) عملیات ش. م. ه

۱۰) عملیات پدافند هوایی و موشکی

۱۱) تجهیزات و سامانه‌های الکترونیکی، ماهواره‌ای (جزوه قواره‌های طرح ریزی

عملیات، ۱۳۹۴)

۳) تهیه برآورد اطلاعاتی

برآورد اطلاعاتی عبارت است از بررسی منظم و منطقی و مداوم وضعیت دشمن، مشخصات منطقه عملیات و استعداد و توانایی‌های دشمن. (دانشپور، ۱۳۹۰: ۳۷) فرمانده عملیات قبل از هر چیز باید بداند که برای مقابله با چه تهدیدی، طرح‌ریزی عملیات می‌نماید. (کریمی، ۱۳۸۶: ۳۲-۳۰) اطلاعات نظامی دانستنی‌هایی است مربوط به یک دشمن حقیقی یا احتمالی و مناطق جغرافیایی که حاصل جمع آوری و تجزیه و تحلیل اخبار نظامی بوده و مشتمل بر دو قسمت الف) اطلاعات رزمی در مورد جو و زمین و دشمن ب) اطلاعات راهبردی در مورد مقدرات و آسیب‌های مناطق جغرافیایی کشورهای خارجی می‌باشد. (اطلاعات رزمی، ۱۳۸۳: ۲) فرم برآورد اطلاعاتی شامل ۵ ماده است که ماده ۲ تحت عنوان منطقه عملیات به موضوعات جغرافیایی محل می‌پردازد:

الف) جو

۱. وضعیت موجود (جنبه‌های عمومی نظامی اعم از تاثیر بر پرسنل،

تجهیزات، عوارض طبیعی، عوارض مصنوعی و عملیات تاکتیکی)

۲. اثر بر راه‌های کار دشمن

۳. اثر بر راه‌های کار خودی

ب) زمین

۱. وضعیت موجود از نظر دید و تیر، اختفا و پوشش، موانع، عوارض حساس،

معابر وصولی به تفکیک

۲. اثر بر راه های کار دشمن

۳. اثر بر راه های کار خودی

پ) سایر مشخصات منطقه

۱. وضعیت موجود

۲. اثر بر راه های کار دشمن

۳. اثر بر راه های کار خودی (کریمی، ۱۳۸۶: ۱۱۲-۱۰۳)

(۴) تهیه بررسی محیط امنیتی

در این بررسی، سه ماده کاملاً به موضوعات جغرافیایی و اثرات متقابل آن با طرح ریزی می پردازد.

ماده ۲: جغرافیای محیط

الف) جغرافیای طبیعی

۱- آب و هوا

۱-۱- وضعیت اقلیم (باد، ابرناکی، مه و ...)

۱-۲- هواشناسی

۱-۳- مختصات روشنایی

۲- ناهمواریها

۲-۱- برجستگیها

۲-۲- فرورفتگیها

۲-۳- مناطق پست و هموار

۳- شکل هندسی شهر(محیط)

۳-۱- شطرنجی

۳-۲- نامنظم

۳-۳- شکسته

۳-۴- ترکیبی

۴- هیدرولوژی

۴-۱- وضعیت کلی

۴-۲- آبهای زیر زمینی

۴-۳- آبهای سطحی

۵- جغرافیای زیستی

۵-۱- پوشش گیاهی

۵-۲- زندگی جانوری

ب) جغرافیای مصنوعی

۱. اماکن

۲. تأسیسات

۳. شبکه‌ها

ج) جغرافیای انسانی

۱- جغرافیای اجتماعی و فرهنگی

۱-۱- جغرافیای جمعیت

۱-۲- جغرافیای اقوام

۱-۳- طبقات اجتماعی

۱-۴- بهداشت و درمان

۱-۵- مسائل و مشکلات اجتماعی و فرهنگی

۲- جغرافیای اقتصادی

۲-۱- کشاورزی

۲-۲- صنعت

۲-۳- خدمات

۲-۴- مسائل و مشکلات اقتصادی

۳- جغرافیای سیاسی و روانی

۳-۱- احزاب و گروه‌ها

۳-۲- تقسیمات سیاسی

۳-۳- ویژگی‌های سیاسی خاص

۳-۴- مسائل و مشکلات سیاسی

۳-۵- میزان واگرایی و همگرایی

۳-۶- اوضاع روانی

د) جغرافیای امنیتی و انتظامی

۱. نقاط جرم خیز
۲. افراد سابقه دار و شرور
۳. توابین و معدومین
۴. ناهنجاری‌های مهم تاثیرگذار در امنیت صحنه
۵. گروه های معاند
۶. گروهک‌های تروریستی (نفاق، پژاک، جندالشیطان و ...)

ه) جغرافیای نظامی

۱- جنبه های تاکتیکی

- ۱-۱- دید مسلط و مُشرف
- ۱-۲- اختفاء و پوشش
- ۱-۳- مسیرهای قابل تردد
- ۱-۴- عوارض و اماکن (حیاتی (ویژه)، حساس، مهم، قابل حفاظت)

۱-۵- موانع و محدودیت ها

۲- جنبه های پشتیبانی

- ۲-۱- نیروی انسانی
- ۲-۲- لجستیک (اماد و پشتیبانی)
- ۲-۳- عملیات روانی
- ۲-۴- مخابرات
- ۲-۵- بهداری (درمان و ...)

۳- بلوک بندی امنیتی

ماده ۳ - آسیب پذیری های محیط

- الف- حوزه جغرافیای طبیعی
- ب- حوزه جغرافیای مصنوعی
- ج - حوزه جغرافیای انسانی (اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و سیاسی)
- د - حوزه جغرافیای امنیتی و انتظامی
- ه - حوزه جغرافیای نظامی

ماده ۴ - اثرات محیط بر راهکار خودی و حریف

الف) اثرات محیط بر راهکار حریف

- ۱ - اثر جغرافیای طبیعی بر راهکار حریف
- ۲ - اثر جغرافیای مصنوعی بر راهکار حریف
- ۳ - اثر جغرافیای انسانی بر راهکار حریف
- ۴ - اثر جغرافیای امنیتی و انتظامی بر راهکار حریف
- ۵ - اثر جغرافیای نظامی بر راهکار حریف

ب) اثرات محیط بر راهکار خودی

- ۱ - اثر جغرافیای طبیعی بر راهکار خودی
- ۲ - اثر جغرافیای مصنوعی بر راهکار خودی
- ۳ - اثر جغرافیای انسانی بر راهکار خودی
- ۴ - اثر جغرافیای امنیتی و انتظامی بر راهکار خودی
- ۵ - اثر جغرافیای نظامی بر راهکار خودی (جزوه محیط شناسی

امنیتی، ۱۳۸۸)

(۵) طرح‌ریزی حرکات تاکتیکی

جابجایی جزو جدایی ناپذیر هر عملیات است و موفقیت در جنگ به میزان قابل توجهی بستگی به قدرت مانور و حرکت یگان‌ها در مسافت‌های طولانی و وضعیت‌های مختلف دارد (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۱۲۹). منظور از حرکات، رساندن عده‌ها و وسایل به مقصد معین و در زمان معین و تحت شرایطی که بتوان مأموریت محوله را انجام داد؛ می‌باشد. عوامل جغرافیایی موثر در طرح‌ریزی حرکات عبارتند از:

- مسافت: در انتخاب وسیله حرکت، مسافت و فاصله به عنوان یک عامل جغرافیایی نقش مستقیم دارد طوریکه برای مسافت‌های مختلف، وسایل نقلیه متفاوتی پیش‌بینی می‌شود.
- مشخصات زمین و مسیر عبور: بسته به نوع، ظرفیت و عرض مسیر حرکت در حرکات موتوری، طرح‌ریزی‌های متفاوتی اعم از صورت بندی ستون جمع، ستون باز یا ستون نفوذی انجام می‌گردد. در صورت بندی ستون جمع؛ از

ظرفیت جاده به طور کامل استفاده شده و لذا وسایل نقلیه تا حد ممکن به هم نزدیک می شوند، از هم فاصله کمی داشته و به جهت آسیب پذیری بالا در روشنایی روز استفاده نمی شود. عوامل موثر جغرافیایی در انتخاب صورت بندی های دیگر؛ روز و شب، فاصله از یکدیگر، مسافت و تراکم در روی زمین است. در حرکات پیاده نیز به واسطه مولفه های فوق، سازمان و آهنگ راهپیمایی تعیین می گردد.

- عوارض حساس: عبارتند از نقاطی روی زمین که در طرح ریزی و اجرای حرکات نقش کلیدی، تعیین کننده و تسهیل کننده ایفا نموده و در صورت عدم پیش بینی یا وقوع خطا در این خصوص، ماموریت با شکست مواجه می گردد. عوارض حساس در طرح ریزی حرکات از جمله نقطه شروع، نقطه رهایی، منطقه پیاده شدن و ... می باشند.

- وضعیت آب و هوایی: جو و وضعیت جوی نیز در طرح ریزی حرکات، انتخاب مسیر، زمان حرکت، انتخاب وسیله حرکت و ... تاثیرگذار است. (طرح و عملیات، ۱۳۸۵: ۶۲-۵۷)

(۶) انتخاب نوع مانور

انتخاب نوع مانور یا نحوه اجرای عملیات، بستگی به عوامل گوناگونی دارد که جغرافیا و عوامل جغرافیایی یکی از این عوامل است. نقش جغرافیا در انتخاب نوع عملیات را می توان به راحتی از ادبیات نظامی چون تک جبهه ای، تک منطقه ای، عملیات در ساحل، عملیات در جنگل، عملیات در کوهستان، پدافند ثابت منطقه ای، عملیات آبی خاکی، عملیات شهری و ... برداشت نمود و بی شک یکی از مهمترین وجوه تفاوت میان این نوع عملیات ها، عامل جغرافیای صحنه نبرد است. در حوزه رزم زمینی ناهمتراز سپاه، عملیات پدافند ثابت منطقه ای به دفاع یا کنترل زمین مشخص برای متوقف ساختن و دفع تک دشمن در مواضع دفاعی تاکید دارد. همچنین در رزم زمینی همتراز، مانورهای پدافندی عبارتند از منطقه ای، متحرک، دایره ای، از نقطه اطمینان، از ساحل رودخانه، کوهستان، دشت و

کویر، جنگل و پدافند شهری. عامل تعیین کننده برای انتخاب این مانورها در وضعیت های مختلف، مولفه ها و ویژگی های جغرافیایی نبرد است. (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۴۷-۴۲)

(۷) منطقه بندی عملیات

در گذشته خطوط حد و مناطق مسئولیت صحنه ها بسیار محدود و کم عرض بود. اما امروزه به یمن وجود سیستمهای تسلیحاتی مدرن، سیستم ارتباط الکترونیکی، حسگرهای پیشرفته و دیگر ابداعات و اختراعات فناوری، نیروها توان پراکندگی بیشتری پیدا کرده اند با وجود این، خطوط حد به دلیل وجود زمین های ناهموار، جنگلها و ساختمانهایی که باعث کم شدن میدان آتش سلاحهای با مسیر پرتابی مستقیم و تضعیف امواج رادیویی می شوند، همچنان با محدودیت های جدی روبرو هستند. حوزه مسئولیت یا خطوط حد عملیات جهت گیری یک نیرو یا یگان را در ارتباط با دشمن و چگونگی پشتیبانی نیروهای خودی تعریف می کند و برای هدایت و کنترل قدرت رزمی به سوی رسیدن به اهداف، مورد استفاده قرار می گیرد. به طور کلی تقسیم بندی صحنه های عملیاتی در محدوده های زمینی، هوایی، دریایی و آبخاکی می باشد. منطقه عملیات به دو قسمت تقسیم می شود:

- ناحیه داخلی که عموماً شامل کل سرزمین درگیر جنگ است به استثنای صحنه عملیات که ممکن است در شرایط خاص شامل سرزمین کشورهای دیگر نیز بشود. ناحیه داخلی، پشتیبانی های لازم را برای صحنه عملیات فراهم می کند. (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۱۵۴-۱۵۶)

- صحنه ی عملیات: آن قسمت از منطقه عملیات است که برای عملیات نظامی (رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی) مورد لزوم بوده و دارای حدود مشخص و معینی می باشد. معمولاً آن بخش از منطقه عملیات که مورد نیاز عملیات نیروی زمینی است به ناحیه رزم و ناحیه مواصلات تقسیم می شود. حد عقب ناحیه رزم به وسیله فرمانده منطقه عملیات، تعیین و با پیشروی یگان ها تغییر می کند (نوروزی، ۱۳۸۵: ۴۴۶)

صحنه عملیات بسته به استعداد نیرو، نوع عملیات، مشخصات خطوط مواصلات، عوارض زمین و ... به ناحیه رزم و ناحیه مواصلات تقسیم می شود. همچنین خطوط حد واگذاری به یگان ها، به حساسیت منطقه، وضعیت تهدید، وجود موانع غیر قابل عبور، جغرافیا و مناطق سرزمینی، توان و آمادگی رزم و ... بستگی دارد. (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹: ۱۶۰-۱۵۶)

(۸) مرحله بندی عملیات

مرحله بندی عملیات مختص رده سپاه است اما در سپاه پاسداران بدلائل تاکتیکی و نوع سازمان که به گردانها، یگانهای پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی واگذار می کردند همچنین به این دلیل که معمولا در شب تک نموده و در روز تک را ادامه می دادند لذا در سطح لشکر نیز می توانیم مرحله بندی داشته باشیم. ملاحظات مرحله بندی عملیات که به عوامل جغرافیایی هم بستگی دارد، عبارتند از

- ۱- فاصله و مسافت تا هدف
- ۲- وضعیت و گسترش دشمن
- ۳- وضعیت خودی و شرایط پشتیبانی رزم
- ۴- وضعیت جغرافیایی منطقه عملیاتی (جزوه قواره های طرح ریزی عملیات سپاه، ۱۳۹۴)

(۹) صورت بندی عملیات

صورت بندی به معنای نحوه قرار گرفتن یگان ها و قرارگاه های عمده در خط بوده و صورت بندی های مختلف عبارت است از یک تیپ در خط، دوتیپ در خط و صورت بندی پله ای.

ملاحظات مؤثر در انتخاب صورت بندی عبارتست از:

- ۱- مأموریت
- ۲- وضعیت دشمن
- ۳- زمین و جو
- ۴- وضعیت خودی

در صورتی که بخواهیم سه تیپ در خط و یک تیپ در احتیاط داشته باشیم، حتماً باید توان خودی اجازه این امر را بدهد، یعنی یا یک قرارگاه تیپ زیر امر ما داده شود و یا گردانهای مانوری اضافی در اختیار ما قرار گیرد. (آیین نامه عملیات سپاه، ۱۳۹۹:۱۲۹)

یافته های این تحقیق گویای این حقیقت است که کلیه فرایندهای طرح ریزی به عنوان کلیدی ترین مرحله از طراحی و اجرای عملیات های نظامی، وابستگی و پیوستگی معناداری با مفاهیم و متغیرهای جغرافیایی صحنه نبرد داشته و بدون در نظر گرفتن این تاثیرگذاری متقابل و کارکردهای اساسی نمی توان در فرایند طرح ریزی عملیات، اتخاذ تصمیم نمود. این تحقیق، به بازشناسی و معرفی ۹ مورد عینی و کاربردی از نقش ها و کارکردهای جغرافیا در طرح ریزی عملیات منجر گردیده و که می تواند برای پژوهشگران و دانشجویان علوم جغرافیای نظامی قابل بهره برداری و استناد علمی باشد.

نتیجه گیری

جغرافیا و عوامل جغرافیایی به عنوان پدیده هایی حقیقی در تمام عرصه ها و شئون مختلف زندگی و فعالیت های موجودات و از جمله انسان اثرگذار و از آنها اثر پذیر است. جنگ، نبرد یا عملیات نظامی به عنوان حقیقتی از فعالیت های جوامع انسانی به واسطه وابستگی به پدیده های جغرافیایی از آن متاثر است و نمی توان بدون در نظر گرفتن و محاسبه اثر این دو متغیر بر یکدیگر به طرح ریزی و اجرای عملیات نظامی مبادرت ورزید. بحث نقش جغرافیا بر طرح ریزی و اجرای عملیات نظامی، گستره وسیعی از عوامل، مولفه ها، عوارض، پدیده ها، آثار و رشته های مختلف جغرافیا را در بر می گیرد که محققان زیادی در این حوزه به بررسی و مطالعه پرداخته و عمدتاً بر تاثیر عوامل و پدیده های جغرافیایی روی اجرای عملیات متمرکز گردیده اند. این مطالعه با نگاهی کاربردی به واریاسیون متون و قواره های فنی و تخصصی فرایند طرح ریزی عملیات نیروهای مسلح ج.ا.ا. پرداخته و از میان منابع تخصصی مورد استفاده کارشناسان طرح و عملیات، به بررسی و بازشناسی نقش ها و کارکردهای جغرافیا در طرح ریزی و اجرای عملیات نظامی

مبادرت نموده است. نتایج به دست آمده از این مطالعه بیانگر نقش ها و کاربردهای کلیدی و تعیین کننده موضوعات جغرافیایی در طرح‌ریزی و اجرای عملیات است که از مرحله صفر فرایند نظام طرح‌ریزی عملیات یعنی تهیه برآورد وضعیت عملیاتی، تهیه بررسی منطقه عملیات، تهیه برآورد اطلاعاتی از دشمن، تهیه بررسی منطقه و محیط شناسی امنیتی آغاز شده و در ادامه به انتخاب نوع مانور (نوع عملیات)، منطقه بندی عملیات، مرحله بندی عملیات، آرایش و صورت بندی یگان‌های عمل کننده، طرح‌ریزی حرکات تاکتیکی و ... منجر می‌گردد. با مطالعه منابع و تجربیات خبرگان از خلال دانش تجربی و متون نظامی موجود؛ کارکردهای بسیط جغرافیا در این عرصه برای پژوهشگران، فزونتر از این تحقیق قابل مطالعه، بازشناسی و بهره برداری خواهد بود.

منابع

- آفتاب، احمد و دیگران؛ «تأثیر عوامل جغرافیایی بر پدافند غیرعامل در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی؛ با تأکید بر مکان یابی مراکز نظامی»؛ پژوهشنامه مطالعات مرزی؛ سال ۴، ش ۲، (۱۳۹۵)، صص ۱۲۸-۱۵۲
- اداره زمینی معاونت عملیات سپاه؛ (۱۳۹۴)، «جزوه قواره های طرح ریزی عملیات»؛ تهران: [بی نا]
- اطلاعات دانشکده شهید مطهری؛ (۱۳۸۸)، «جزوه محیط شناسی امنیتی»؛ تهران: [بی نا]
- اکبری، الهه و سیما پورهاشمی و محمد معتمدی راد؛ (۱۳۹۱)، «نقش و کارکرد عوارض ژئومورفولوژی در مسائل امنیتی و دفاعی کشور»؛ مجموعه مقالات اولین همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت: چالش ها و رهیافت ها؛ تهران: [بی نا]
- امیری، شهرام و عباسعلی نوری و محمدرضا زیرکی؛ «مکان یابی مراکز نظامی استان هرمزگان از منظر علم ژئومورفولوژی»؛ فصلنامه مطالعات جغرافیایی و امنیتی؛ سال ۲، ش ۲، (۱۳۹۵)، صص ۱۱۲-۱۱۶
- باعقیده، محمدرضا و دیگران؛ «بررسی اثر فراسنج های آب و هوایی بر عملکرد دفاعی نیروهای نظامی»؛ فصلنامه اطلاعات جغرافیایی؛ سال ۲۸، ش ۱۱۰، (۱۳۹۸)، صص ۱۸۱-۱۹۳
- جعفری، محمد علی و دیگران؛ دانستنیهای سرباز؛ تهران: معاونت آموزش نرسا، ۱۳۹۶
- دان افسری امام حسین؛ (۱۳۸۴)، «جزوه درسی رزم انفرادی»؛ اصفهان: انتشارات دانشگاه امام حسین
- -----؛ (۱۳۸۴)، «جزوه درسی نقشه خوانی»؛ اصفهان: انتشارات دانشگاه امام حسین
- دانشپور، حسن؛ مفاهیم و کاربرد نظامی-امنیتی اطلاعات؛ تهران: انتشارات دان امام حسین، ۱۳۸۷ - -
- دانشپور، حسن؛ برآورد اطلاعاتی؛ تهران: انتشارات دان امام حسین، ۱۳۹۰
- روستایی، شهرام و دیگران؛ «تحلیل ژئومورفولوژیکی مکان گزینی مراکز نظامی»؛ پژوهش های جغرافیای انسانی؛ دوره ۴۵، ش ۳، (۱۳۹۲)، صص ۲۱۹-۲۲۵
- سون تزو؛ آیین و قواعد رزم؛ ترجمه محمد هادی مؤذن جامی؛ تهران: نشر شهر، ۱۳۸۹
- صفوی، یحیی؛ مقدمه ای بر جغرافیای نظامی ایران؛ جلد ۲، تهران: سازمان جغرافیایی ن م، ۱۳۷۹
- -----؛ مقدمه ای بر جغرافیای نظامی ایران؛ جلد ۱، تهران: سازمان جغرافیایی ن م، ۱۳۸۱
- عزتی، عزت الله؛ جغرافیای نظامی ایران؛ چاپ اول، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۸
- غلامعلیان، امیر؛ «کاربرد جغرافیای نظامی در طرحریزی های عملیاتی»؛ فصلنامه علوم و فنون نظامی؛ سال ۷، ش ۱۸، (۱۳۸۹)، صص ۳۳-۵۰
- کریمی، یوسف؛ برآورد اطلاعاتی؛ تهران: انتشارات دان امام حسین، ۱۳۸۶-
- معاونت آموزش نرسا؛ اطلاعات رزمی؛ ویژه دوره عالی؛ تهران: [بی نا]، ۱۳۸۳
- معاونت آموزش نرسا؛ طرح و عملیات؛ ویژه دوره عالی؛ تهران: [بی نا]، ۱۳۸۵
- معاونت آموزش دانشگاه امام حسین؛ اصول و قواعد اساسی رزم؛ تهران: انتشارات دانشگاه، ۱۳۷۶

فصلنامه جغرافیای نظامی و امنیتی
سال چهارم، شماره یکم، بهار ۱۴۰۰

- معاونت عملیات سپاه؛ آیین نامه عملیات سپاه؛ تهران: مرکز چاپ سپاه، ۱۳۹۹
- مقیمی، ابراهیم و دیگران؛ «تاثیر ژئومورفولوژی زاگرس جنوبی بر پدافند غیر عامل در منطقه شمال تنگه هرمز»؛ فصلنامه مدیریت نظامی؛ سال ۱۲، ش ۴۸، (۱۳۹۱)، صص ۷۷-۱۱۲
- نوروزی، محمد تقی؛ فرهنگ دفاعی - امنیتی؛ تهران: سنا، ۱۳۸۵
- نیکبخت، محبوبه و دیگران؛ «نقش پدیده های ژئومورفولوژی در برقراری امنیت و دفاع از مرزهای شمال شرق»؛ فصلنامه علوم و فنون مرزی؛ دوره نهم، شماره ۴، (۱۳۹۷)، صص ۴-۲۵
- هندیانی، عبدالله و دیگران؛ «بررسی نقش جغرافیا در امنیت ملی»؛ فصلنامه دانشکده علوم و فنون مرز؛ سال ۴، ش ۲، (۱۳۹۲)، صص ۶۹-۹۲